

VÍT JANČÁK, PAVEL CHROMÝ, MIROSLAV MARADA, TOMÁŠ HAVLÍČEK,
PETRA VONDRÁČKOVÁ

SOCIÁLNÍ KAPITÁL JAKO FAKTOR ROZVOJE PERIFERNÍCH OBLASTÍ: ANALÝZA VYBRANÝCH SLOŽEK SOCIÁLNÍHO KAPITÁLU V TYPOVĚ ODLIŠNÝCH PERIFERIÍCH ČESKA

JANČÁK, V., CHROMÝ, P., MARADA, M., HAVLÍČEK, T., VONDRÁČKOVÁ, P. (2010): Social capital as a factor in the development of peripheral areas: an analysis of selected components of social capital in Czechia's typologically different peripheries. *Geografie*, 115, No. 2, pp. 207–222. – This article explores regional differences in the social capital of peripheral areas in Czechia. Its objective is to make a general contribution to studies of social and human capital and to the clarification of the role of such capital in the polarisation of space. Specifically, the article builds on previous quantitative analyses of differences in human and social capital in Czechia by presenting analyses of selected results from an extensive empirical study, carried out in typologically different peripheral micro-regions in Czechia. Emphasis is given to an analysis of problems concerning residents' level of participation in groups, according to a given region's scale-level, residents' trust in selected subjects (individuals, entities and institutions) and the overall satisfaction of residents with life in a given municipality. In terms of territorial differentiation, attention is focused on an analysis of differences in the quality of social capital in Czechia's inner and external peripheries, in other words, in areas of continuous settlement and in border regions that were settled after the removal of the German speaking population.
KEY WORDS: human capital – social capital – periphery – border regions – micro-regions of Czechia – participation – trust – satisfaction.

Príspevek byl zpracován v rámci řešení grantového projektu GA ČR č. 403/07/0743 „Role lidského a sociálního kapitálu v procesu integrace periferií do regionálních struktur Česka v kontextu nové Evropy“ a výzkumnému záměru MSM 0021620831 „Geografické systémy a rizikové procesy v kontextu globálních změn a evropské integrace“.

Úvod

Problém vzniku nerovností a jejich význam pro vývoj společnosti je principiální otázkou. Existence nerovností je sice vědci hodnocena jako významný podnět společenského vývoje a předpoklad pro formování efektivnějších forem územní a společenské dělby práce a specializaci (Hampl 1998, 2002, 2005; Hampl a kol. 2001), tedy jako žádoucí a nezbytná (Hirschman 1958), jejich vznik však dosud nebyl uspokojivě vysvětlen. A to i přesto, že pokusy o vytvoření ucelených systémů hodnocení základních faktorů, subjektů, příčin, souvislostí a mechanismů regionálního vývoje se provádějí desítky let (Blažek, Csank 2007; Blažek, Hampl 2009; Hampl, Blažek, Žízalová 2008; Blažek, Uhlíř 2002; Hampl 2007; Havlíček, Chromý 2001; Kostelecký, Patočková, Vobecká 2007). Nově se pak

do těžiště pozornosti dostávají otázky dlouhodobého vývoje polarizace prostoru, poznání mechanismů formování a vnitřních podmíněností vývoje periferií. Z dosavadního výzkumu polarizace Česka, resp. periferií (Havlíček, Chromý, Jančák, Marada 2005, 2008; Jančák 2001; Marada 2001, 2003) je patrné, že pro vývoj periferií je nadále určující pozice v sídelní hierarchii a že slábne význam ekonomických aspektů jejich rozvoje. Zde se větší význam přisuzuje aspektům sociálním a kulturním (Havlíček, Hupková 2008; Heřmanová, Chromý a kol. 2009; Chromý, Janů 2003; Chromý, Kučerová, Kučera 2009; Kuldová 2005), resp. kvalitě lidského a sociálního kapitálu v území (Jančák, Havlíček, Chromý, Marada 2008; Pileček 2010; Pileček, Jančák 2010). Motivace k takto zaměřenému studiu periferií vychází z teze, že aspekty sociokulturní povahy mají význam pro úspěšnost/neúspěšnost periferií, pro jejich stabilizaci i pro aktivizaci endogenních zdrojů jejich dalšího rozvoje (Hampl, Dostál, Drbohlav 2007). Klíčový význam v rozvoji periferií (území s omezeným rozvojovým potenciálem) pak mají jak lidská rozhodnutí založená na subjektivních zájmech a hodnotách (Leimgruber 1998, 2001), tak aktivita místních a regionálních komunit, která se stává rozvojovým faktorem. V tomto kontextu roste význam hodnocení vztahu sounáležitosti obyvatel s územím (regionální identita), kvality image území, ale i kvality a autority reprezentace územních komunit (v politickém, ekonomickém, sociálním i kulturním smyslu). Hlubší analýzy by proto měly směřovat mimo jiné k sledování proměn v zájmové diferenciaci územních komunit, aktérů / subjektů územního rozvoje / vývoje a jejich zájmových skupin a k analýzám formování jejich hodnotících postojů, k hodnocení schopnosti reprezentace/obyvatel periferií oslabit důsledky hierarchického uspořádání, formovat sítě, participovat a tím přispívat k integraci periferií do regionálního systému (Seidl, Chromý 2010; Chromý, Skála 2010). Kvalita lidského a sociálního kapitálu se tak jeví jako podstatný faktor ovlivňující nerovnoměrnost vývoje regionů ve smyslu formování center a periferií. I přesto má lidský a sociální kapitál jen omezeně geografický charakter a jejich územním dimenzím se dosud v (české) geografii věnovala pozornost spíše okrajově (Blažek, Netrdová 2009; Macešková, Ouředníček, Temelová 2009; Musil 1988; Musil, Müller 2008).

Cílem příspěvku je v obecné rovině přispět ke studiu sociálního (a zprostředkovaně i lidského) kapitálu a k diskusi jeho role v procesu polarizace prostoru. Konkrétně pak v návaznosti na předchozí kvantitativní výzkumy (zejména Jančák, Havlíček, Chromý, Marada 2006, 2008) analyzovat rozdíly vybraných složek sociálního kapitálu v typově odlišných periferiích Česka (Havlíček, Chromý, Jančák, Marada 2008). V empirické části je článek zaměřen zejména na prezentaci analýzy vybraných výsledků rozsáhlého empirického šetření, které proběhlo na podzim roku 2008 ve 14 zájmových územích.

Problematika sociálního kapitálu byla v obecné rovině poměrně široce diskutována v předchozích studiích (Pileček 2010; Šafr, Sedláčková 2006). Zde se proto omezíme na shrnutí východisek našeho výzkumu a specifikaci užívaných pojmů. Jsme si vědomi, že problematika konceptualizace sociálního kapitálu je složitá, jeho typů a forem je více (strukturnální, kognitivní apod.; blíže viz Pileček 2010). Níže představený dotazník, jehož prostřednictvím jsme získali primární data pro hodnocení sociálního kapitálu v zájmových periferiích Česka, byl pak koncipován hlavně na základě přístupů van Detha (2003, 2008). Ten, podobně jako např. Paxton (1999), dělí sociální kapitál na individuální a kolektivní. Zatímco individuální sociální kapitál vyjadřuje potenciál jedince

zapojit se do sítí (kolektivního sociálního kapitálu), resp. subjektivní podobu vazeb mezi jedinci, jejich kvalitu, reciprocitu, důvěryhodnost či výsledky, kolektivní sociální kapitál vyjadřuje objektivní vytváření sítí jednotlivci, tj. jak jsou jednotlivci v daném prostředí navzájem spojeni.

Sociální kapitál je dynamickou strukturou, která reguluje individuální chování v sítích a naopak (Giddens 1984). Z hlediska potenciálu či realizace určitých cílů jej lze vnímat také jako kolektivní zdroj (Havlíček 2007, Pisseli 1999). Přestože známe řadu příkladů rozporuplného využívání sociálního kapitálu (např. Granovetter 1973 upozorňuje na exkluzivitu sítí, jejichž aktéři je zneužívají ke krátkodobému osobnímu prospěchu), považujeme jej, podobně jako Putnam (1993, 2001), primárně za pozitivní hodnotu a faktor rozvoje. Jeho studium by se však nemělo omezovat na pouhý popis sítí. Územní diferenciaci lidského a sociálního kapitálu v Česku analyzoval tým autorů na bázi kvantitativních sekundárních dat ve svých předchozích pracích (např. Jančák, Havlíček, Chromý, Marada 2008). Analýzy byly provedeny za územní obvody obcí s pověřeným obecním úřadem (dále POÚ), kterým byly přiřazeny průměrné hodnoty údajů za příslušné obce. Úroveň POÚ byla zvolena pro vhodnou vypovídací schopnost z hlediska územní diferenciaci, neboť údaje za jednotlivé obce či naopak za vyšší jednotky obcí s rozšířenou působností dokumentují územní rozdíly již příliš diverzifikovaně, resp. generalizovaně. Dostupnost ukazatelů, jimiž lze hodnotit územní diferenciaci lidského a sociálního kapitálu je velmi omezená. Analýza proto byla provedena na bázi hodnocení indexu vzdělanosti, lokální angažovanosti (vyjádřené podílem počtu kandidátů do místních voleb na počet mandátů) a volební účasti v komunálních volbách. Bylo zjištěno, že regionální diferenciaci indexu vzdělanosti v podstatě odpovídá teorii jádro–periferie. Jádra jako nositelé inovací i střediska koncentrující řídicí funkce v rámci veřejného i soukromého sektoru samozřejmě koncentrují také obyvatelstvo s nejvyšším vzděláním a úroveň vzdělanosti s rostoucí vzdáleností od jader, zejména krajských center, slábne.¹ Z hlediska lokální angažovanosti (hodnocené na bázi volebního chování) se prokázala její vyšší míra v území pohraničí, zejména dosídleném (hlavně Sudety) a pohraničí jihomoravském. I zde je třeba při interpretaci brát v úvahu, že obě uvedené území patří k tradičním „baštám“ politických stran (KSČM, resp. KDU-ČSL), což pravděpodobně ovlivňuje územní diferenciaci ukazatele lokální angažovanosti. V případě územní diferenciaci volební účasti se jako aktivnější jeví obyvatelstvo tzv. vnitřních periferií, tradičních venkovských oblastí.

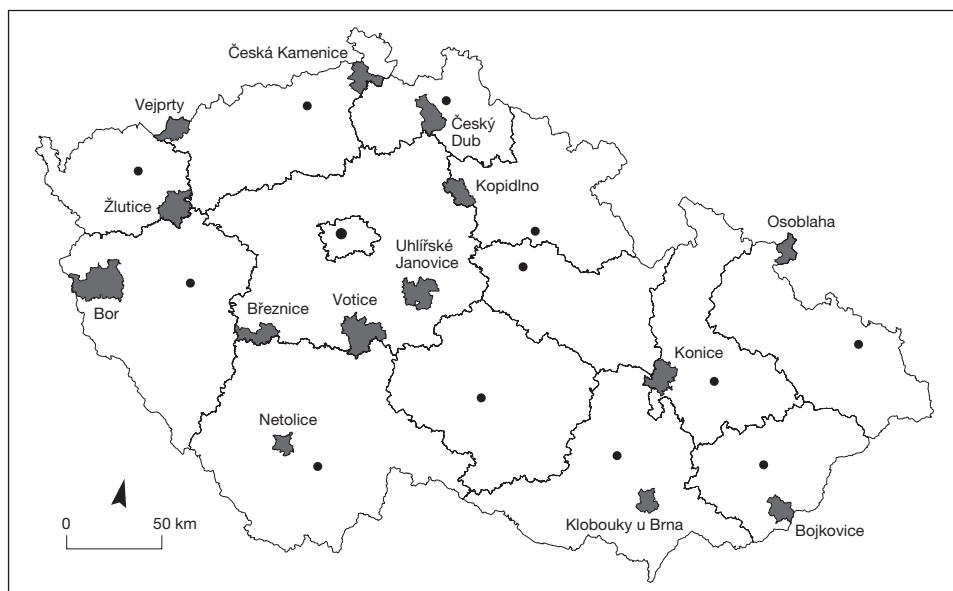
Ve světle těchto poznatků lze předpokládat, že dotazníkové šetření prokáže diferenciaci sociálního kapitálu v modelových periferiích Česka jak v dichotomii dosídlené – nedosídlené (Chromý 2000), tak podle míry perifernosti. Dále lze předpokládat, že pro diferenciaci sociálního kapitálu je určující poloha území (horizontální i vertikální), zvláště pak poloha vůči krajským jádrům. Vzhledem k tomu, že dosud nebyl prokázán přímý vztah mezi kvalitou sociálního a lidského kapitálu, lze předpokládat, že ani v zájmových územích se tento vztah nepodaří prokázat.

¹ Toto konstatování je třeba přijímat s jistou mírou opatrnosti a geografické rozmístění kvality lidského kapitálu by si zasloužilo hlubší analýzu. Např. způsobnost/kvalita aktérů rozvoje (výkon úřadu starosty) nemusí nutně korespondovat se stupněm jejich vzdělání. Je tedy zřejmé, že index vzdělanosti není úplně vhodným ukazatelem kvality lidského kapitálu, byť z dostupných statistik je v podstatě jediným.

Metodika

Zatímco extenzivní výzkum sociálního kapitálu (hodnocení převážně kvantitativní povahy) je závislý na omezeném množství ukazatelů a na jejich vypočítací schopnosti, v případě hodnocení jeho územní diferenciaci i na zvolené měřítkové úrovni, tak intenzivní výzkum podmiňuje hlavně výběr modelových regionů, výběr respondentů a metodický postup získávání jejich subjektivně zatížených výpovědí. Mezi klíčové metodologické problémy lze řadit volbu výzkumného nástroje, formulování otázek apod. Volba 14 modelových území (obr. 1) byla provedena s ohledem na poznatky z předchozích výzkumů (Havlíček, Chromý, Jančák, Marada 2008; Jeřábek, Dokoupil, Havlíček a kol. 2004). Zájmová území proto byla zvolena v odlišných typech polarizovaného prostoru Česka, přičemž zohledněna byla především jejich poloha ve vnitřních či vnějších (příhraničních) periferiích (Hampl, Gardavský, Kühnl 1987; Musil, Müller 2008), doplňkově pak i ve strukturálně postižených (např. pánevnic) a v dlouhodobě hospodářsky slabých oblastech (Strategie 2006). V prvním kroku byl výběr orientován statistickými analýzami na úrovni obvodů POÚ (Havlíček, Chromý, Jančák, Marada 2008). Sledovány byly i velikostně-významové charakteristiky územních jednotek (tab. 1), z nich zejména počet obyvatel, hustota zalidnění, podprůměrný podíl vysokoškolsky vzdělaných.

Respondenty dotazníkového šetření byli trvale žijící obyvatelé v modelových oblastech, kteří byli osloveni prostřednictvím žáků všech základních škol v daném správním obvodu POÚ (tab. 2). Postup byl zvolen na základě předchozích pozitivních zkušeností (viz Heřmanová, Chromý a kol. 2009; Vaishar, Zapletalová 1998) hlavně s ohledem na operativnost distribuce relativně velkého počtu dotazníků. Za nevýhodu takového postupu lze považovat oslovení převážně jed-

Obr. 1 – Poloha modelových území (správních obvodů POÚ). Vyznačeny hranice krajů, tečkami krajská města.

Tab. 1 – Vybrané charakteristiky modelových regionů

Modelové území	Počet obcí	Rozloha (tis. ha)	Hustota zalidnění (obyv./km ²)	Podíl vysokoškolsky vzdělaných (%)	Index stáří (2001)	Vzdálenost centra POÚ od krajského města (km)
Bor	7	38,8	22,40	3,66	0,62	51
Vejprty	5	13,3	38,03	2,41	0,85	99
Žlutice	8	22,3	25,52	4,05	0,81	31
Březnice	15	15,4	45,07	4,54	1,00	75
Netolice	8	7,8	50,67	4,87	0,94	27
Votice	15	28,9	41,45	3,88	1,13	66
Česká Kamenice	8	15,6	49,82	3,76	0,79	42
Uhlířské Janovice	17	20,9	35,56	4,16	1,13	73
Český Dub	11	17,4	43,43	4,57	1,09	23
Kopidlno	16	14,1	49,65	3,12	0,97	53
Konice	21	17,8	65,83	3,92	1,12	30
Klobouky u Brna	8	9,7	71,67	4,86	1,12	36
Osoblaha	7	10,4	29,93	2,39	0,67	86
Bojkovice	8	12,2	74,10	5,35	1,15	37

Zdroj: ČSÚ 2001, 2009

Tab. 2 – Vybrané údaje za soubor respondentů dotazníkového šetření

Modelové území / POÚ	Počet obyvatel (2008, v tis.)	Počet respondentů	Podíl respondentů na počtu obyvatel (%)	Respondenti – muži	Respondenti – ženy	Průměrný věk respondentů
Bor	8,7	358	4,1	41,1	58,9	37,7
Vejprty	5,0	228	4,5	42,1	57,9	37,0
Žlutice	5,7	226	4,0	37,3	62,7	37,1
Březnice	6,9	401	5,8	46,2	53,8	38,7
Netolice	4,0	251	6,3	43,5	56,5	40,0
Votice	12,0	476	4,0	44,9	55,1	38,1
Česká Kamenice	7,8	100	1,3	18,8	81,3	39,7
Uhlířské Janovice	7,4	318	4,3	45,2	54,8	38,8
Český Dub	7,6	83	1,1	28,0	72,0	38,5
Kopidlno	7,0	175	2,5	31,8	68,2	38,9
Konice	11,7	826	7,0	44,8	55,3	39,3
Klobouky u Brna	6,9	196	2,8	26,3	73,7	38,4
Osoblaha	3,1	152	4,9	43,0	57,0	39,5
Bojkovice	9,0	585	6,5	43,5	56,5	39,0
Celkem	102,8	4 375	4,3	41,6	58,4	38,6

Pozn.: Mikroregiony jsou uspořádány od západu k východu. Respondenti v dotazníku neuvádějí přesný věk, ale pouze označili jeden ze 4 intervalů. Průměrný věk respondentů byl proto stanoven jako vážený průměr s využitím středních hodnot intervalů.

Zdroj: ČSÚ 2009, dotazníkové šetření

né generace rezidentů, tj. rodičů žáků škol (rozpětí průměrného věku respondentů v mikroregionech bylo 37 až 40 let), na druhé straně však právě tato generace se podílí na výchově dětí (význam výchovy a vzdělávání pro rozvoj periferních oblastí blíže diskutuje např. Kučerová 2010). Dalším důsledkem zvoleného postupu byl vyšší podíl žen v souboru respondentů (průměrně 58,4 %).

Celkem se podařilo získat 4 375 vyplněných dotazníků, tj. přes 4 % obyvatel modelových oblastí. Téměř ve všech modelových oblastech se podařilo zajistit vzorek populace přesahující 3 %. Pro periferie obecně je typický vyšší podíl obyvatel se základním a středoškolským vzděláním, přičemž periferie v dosídlených oblastech vykazují vyšší podíl obyvatel se základním vzděláním. I v souboru modelových regionů vykazují nižší vzdělanost dosídlené regiony.

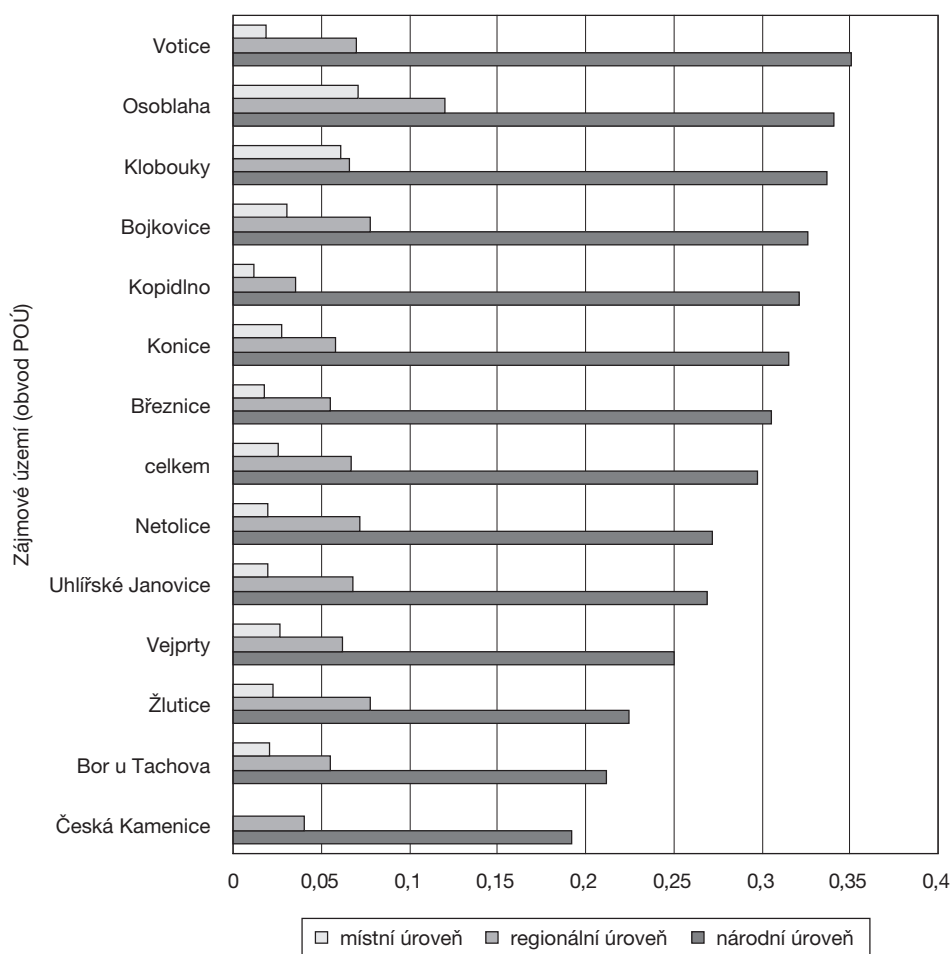
Složitým metodologickým problémem byla koncepce autorského dotazníku a formulace jeho jednotlivých otázek. Jak již bylo uvedeno výše, dotazník byl koncipován zejména na základě modelu van Detha (2003, 2008) a vnitřně byl strukturován s cílem hodnotit (1) sítě mezilidských kontaktů, (2) důvěru, kterou k sobě členové sociálních sítí chovají a (3) normy a hodnoty, které vyznávají, ctí. V uvedeném pořadí roste také náročnost poznatelnosti těchto jevů. Z poslední uvedené kategorie proto dotazník hodnotil pouze sounáležitost respondentů s územím a jeho percepcí. Jednotlivé otázky dotazníku většinou nabízely uzavřené odpovědi, přičemž naší snahou bylo dotazovat se na zjišťované jevy nepřímou („Pokud by se vám naskytla příležitost X, reagoval byste způsobem a, b, c nebo d?“ anebo „Když vás starosta požádá..., zorganizoval byste...?“), část otázek směřovala k měřítkům vnějších vztahů (např. „Potřebujete-li něco zařídit, pomohou vám nejvíce lidé z místa bydliště/širšího okolí/kraje atd.“ či „Angažujete se v nějakém spolku na místní/regionální/celostátní úrovni?“). Sítě kontaktů zjišťovaly zejména otázky týkající se spolkového života. Důvěra ve vztahy byla hodnocena v oblasti rodiny, pracoviště, obce a spolku či sdružení (existující sítě). Normy a hodnoty byly posuzovány na základě vyhodnocení otázek týkajících se spokojenosti s životem v obci.

Vybrané výsledky dotazníkového šetření: angažovanost, důvěra, spokojenost s životem v obci

Angažovanost ve spolcích byla hodnocena prostřednictvím otázky „Angažujete se v nějakém spolku či v občanském sdružení?“, a to také z hlediska úrovně jejich působnosti (místní, regionální, národní). Pro snazší rozlišení byly respondentům jednotlivé úrovně několika větami specifikovány². Vyhodnocení

² Na místní úrovni – v místě bydliště: aktivita spolku/sdružení se odehrává zejména u nás v obci, jeho smyslem je rozvoj místního života obce, organizace společenského, ekonomického, kulturního, sportovního dění v obci (např. myslivci, hasiči, fotbalisté, církev, ...).
Na regionální úrovni – v oblasti bydliště: aktivita spolku/sdružení se odehrává zejména u nás v regionu, jeho smyslem je rozvoj regionálního života oblasti, organizace společenského, ekonomického, kulturního, sportovního dění v oblasti (např. regionální občanská sdružení, oblastní hospodářské komory, příhraniční spolupráce, folklorní soubory, ...).
Na národní (státní) či mezinárodní úrovni: smyslem spolku/sdružení je zapojit se do řešení problémů celostátního, nadnárodního nebo globálního významu, např. dobrovolné členství v celostátních profesních sdruženích, charitativních organizacích, organizací bojujících za zlepšení životních podmínek, životního prostředí atd. nebo dobrovolná práce pro tyto organizace (např. mezinárodní spolupráce, Svaz ekologických zemědělců, Děti Země, ...).

výsledků nepřineslo překvapující zjištění. Respondenti se angažují zejména na místní úrovni. Výraznější diferenciace angažovanosti není patrná ani z regionálního hlediska (např. mezi Čechami a Moravou), náznaky rozdílů mezi zájmovými oblastmi se omezeně projevují v dichotomii území dosídlené–nedosídlené s tím, že v zájmové oblasti Bor u Tachova, Vejprty, Žlutice, Česká Kamenice je angažovanost obyvatel na místní úrovni celkově nižší, zatímco na Osoblažsku a Českodubsku dosahuje počet členství nejvyšších hodnot (viz obr. 2). Angažovanost na místní úrovni je mírně závislá na úrovni vzdělanosti, angažovanost na regionální a národní úrovni není závislá na pohlaví, věku či vzdělanosti, taktéž nebylo prokázáno, že by nižší/vyšší hodnoty byly soustředěny do vnitřních/vnějších periferií, či do dosídlených/vysídlených periferií. Na základě omezeného vzorku modelových území však samozřejmě nelze tvrdit, že pro určitý typ periferie by byla typická nízká či naopak vysoká angažovanost respondentů.

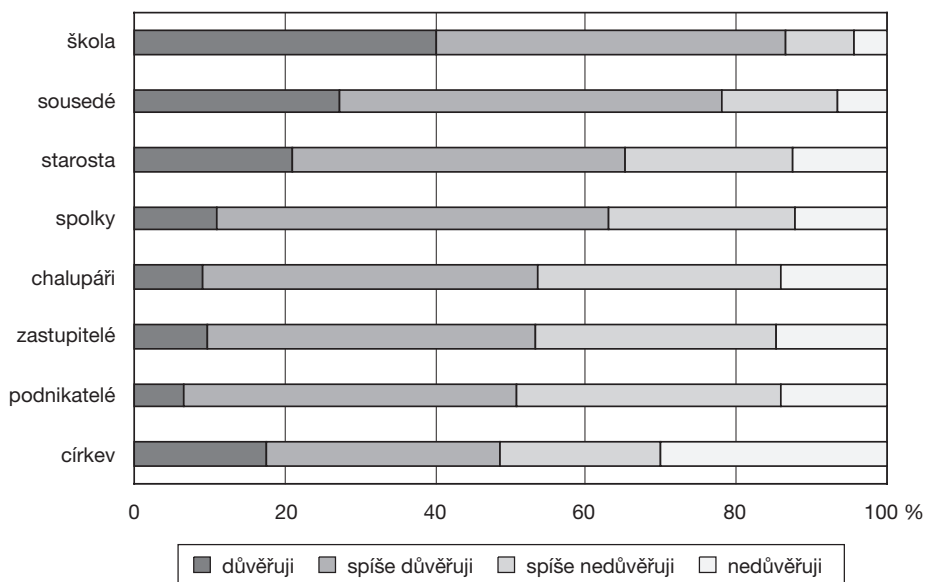

Obr. 2 – Angažovanost ve spolcích podle regionálních úrovní
Zdroj: dotazníkové šetření

Tab. 3 – Důvěra k vybraným subjektům, tabulka součtu pořadí

	Církev	Chalupáři	Škola	Podnikatelé	
Český Dub	3	4	2	7	
Bojkovice	1	1	5	2	
Votice	5	2	9	1	
Konice	2	11	8	8	
Březnice	9	3	6	4	
Kopidlno	7	7	7	5	
Klobouky	4	12	10	6	
Uhlířské Janovice	12	9	3	9	
Netolice	6	6	13	3	
Vejprty	8	13	1	12	
Osoblaha	11	5	14	11	
Bor u Tachova	13	10	4	14	
Česká Kamenice	10	8	11	13	
Žlutice	14	14	12	10	

Zdroj: dotazníkové šetření

Obr. 3 – Důvěra k vybraným subjektům. Zdroj: dotazníkové šetření

Podobně (a s podobným výsledkem) sledovala intenzitu kontaktů na regionální úrovni otázka „Když potřebujete něco zařídit ve veřejném zájmu, pomohou Vám nejvíce lidé v místě bydliště, v širší oblasti nebo na národní úrovni?“. Jednoznačně nejvíce respondenti využívají pomoc lidí ze svého nejbližšího okolí, rozdíly mezi mikroregiony jsou relativně velmi malé, pohybují se na úrovni 10 %. Skutečnost, že nejvyšší spolupráci na národní úrovni vykazuje

	Zastupitelstvo	Starosta	Místní spolky	Sousedé	Součet bodů	Průměr bodů
	1	1	1	3	22	2,8
	6	7	2	1	25	3,1
	2	4	7	4	34	4,3
	5	5	4	6	49	6,1
	7	8	5	7	49	6,1
	3	2	9	10	50	6,3
	8	3	3	5	51	6,4
	4	9	8	2	56	7,0
	13	10	6	11	68	8,5
	10	6	11	8	69	8,6
	12	12	10	9	84	10,5
	11	11	13	12	88	11,0
	9	13	12	13	89	11,1
	14	14	14	14	106	13,3

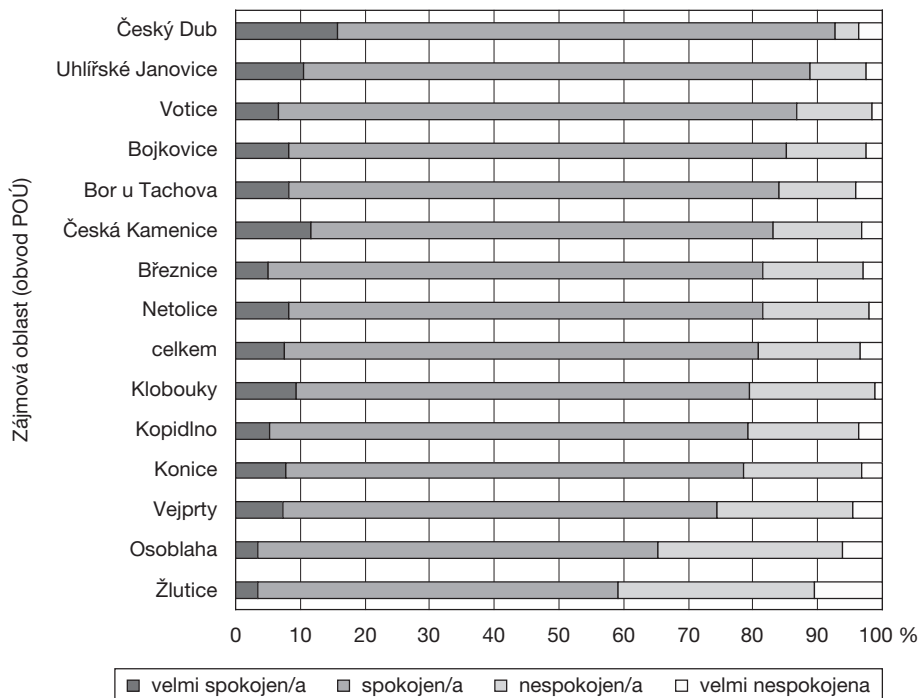
Českokamenicko s téměř nejnižším podílem vysokoškolsky vzdělaných a zároveň s nejnižší angažovaností ve spolcích a občanských sdruženích naznačuje vysokou složitost a nepravidelnost sledované problematiky, popř. jak důležitá může být úloha jednotlivců a jejich kontaktů.

Významnou charakteristikou v hodnocení sociálního kapitálu je důvěra. V rámci terénního šetření důvěry v modelových oblastech byla zjišťována míra důvěry k osmi vybraným subjektům (sousedé, místní spolky, starosta obce, zastupitelstvo obce, místní podnikatelé, místní škola, místní chalupáři a místní církev). Celkové výsledky šetření za všechna modelová území poukazují na poměrně značné rozdíly důvěry u jednotlivých zkoumaných subjektů (obr. 3). Narozdíl od příznačně nízké míry důvěry české společnosti v ústavní instituce a činitele byla zjištěna poměrně vysoká důvěra (téměř u všech vyšší než 50 %) v lokální a místní subjekty. Daleko nejvyšší hodnoty důvěry (sloučeny kategorie odpovědí důvěřuji a spíše důvěřuji) vykazovala místní školská zařízení (86,5 %) a také vztah k sousedům (78,1 %). Nadprůměrné hodnoty důvěryhodnosti respondenti vyjadřovali též ke starostovi (65,1 %) a místním spolkům (hasiči, sportovci atd.; 63,0 %). Průměrné hodnoty důvěry pak vykazovaly zbylé čtyři subjekty: místní chalupáři, podnikatelé, zastupitelstvo obce a (místní) církev. Při detailnějším pohledu na kategorii „důvěřuji“ je patrná opět s výraznou převahou nejvyšší míra důvěry v místní školu (40 %) a poté opět v sousedské vztahy (26 %) a ve starostu obce (22 %). Na rozdíl od předcházejícího hodnocení dosáhla vyšší míru důvěry i místní církev (18 %) a předčila tak i místní spolky, chalupáře, zastupitelstvo a podnikatele. Místní církev ovšem zároveň odbrzdila od respondentů nejrozporuplnější ohodnocení. Buď jí respondenti důvěřují anebo nedůvěřují (více než 30 %), přičemž umírněné odpovědi (spíše důvěřuji, resp. spíše nedůvěřuji) byly zastoupeny daleko méně než u ostatních subjektů. Celkově lze shrnout, že periferní oblasti z pohledu důvěry vykazují poměrně vysoký sociální kapitál, což potvrzuje i předchozí výsledky (šetření mezi starosty obcí z roku 2007, viz Havlíček 2007). V územní

Tab. 4 – Pořadí modelových území podle kvality sociálního kapitálu

Modelové území	Angažovanost na místní úrovni	Důvěra (celková)	Spokojenost (celková)	Součet pořadí	Výsledné pořadí
Žlutice	3	1	1	5	1
Česká Kamenice	1	2	9	12	2,5
Vejprty	4	5	3	12	2,5
Bor u Tachova	2	3	10	15	4
Osoblaha	12	4	2	18	5
Netolice	6	6	7	19	6
Konice	8	11	4	13	7,5
Kopidlno	9	9	5	23	7,5
Uhlířské Janovice	5	7	13	25	10
Klobouky	11	8	6	25	10
Březnice	7	10	8	25	10
Bojkovice	10	13	11	34	12
Votice	13	12	12	37	13
Český Dub	14	14	14	42	14

Zdroj: dotazníkové šetření

Obr. 4 – Celková spokojenost se životem v obci. Zdroj: dotazníkové šetření

Tab. 5 – Vzájemné závislosti vybraných složek sociálního kapitálu s ukazatelem vzdělanosti a vzdálenosti centra modelového území od krajského města

	Vzdělanost	Angažovanost	Důvěra	Spokojenost	Vzdálenost
Vzdělanost	×	0,3714	0,7275	0,4242	0,2527
Angažovanost	0,3714	×	0,7538	0,2461	0,1121
Důvěra	0,7275	0,7538	×	0,5165	0,2132
Spokojenost	0,4242	0,2461	0,5165	×	0,0110
Vzdálenost	0,2527	0,1121	0,2132	0,0110	×

Pozn.: vzdálenost byla vyčíslena jako kilometrická vzdálenost centra POÚ od krajského centra, a to podle údajů plánovače tras www.tomtom.com; Spearmanův koeficient korelace pořadí. Zdroj: dotazníkové šetření

diferenciaci periferií z hlediska důvěry je patrná dichotomie mezi dosídlenými oblastmi a oblastmi s kontinuálním osídlením (tab. 3). Nejnižší hodnoty důvěry vykazují oblasti vnějších příhraničních periferií (Žlutice, Česká Kamenice, Bor u Tachova, Osoblaha, Vejprty), teprve pak následuje skupina vnitřních periferií s vyššími hodnotami důvěry.

Otázka na celkovou spokojenost s životem v obci nabízela záměrně čtyři možnosti odpovědí, aby respondenti nemohli volit „pohodlnou“ neutrální odpověď (obr. 4). Za pozitivní lze považovat, že většina respondentů modelových periferií je s životem ve svých, často odlehklých obcích spokojena či velmi spokojena. V územní diferenciaci je patrná zejména míra nespokojenosti respondentů v polohově odlehklých modelových periferiích (Žluticko, Osoblažsko, Vejprtsko).

Kvalitu sociálního kapitálu v modelových mikroregionech lze souhrnně hodnotit na základě pořadí jednotlivých periferií podle výše uvedených tří pilířů (angažovanost, důvěra, spolupráce). Jednotlivá modelová území byla obodována na základě pořadí, přičemž nejnižší hodnota odpovídá nižší hodnotě daného jevu (indikuje nižší kvalitu sociálního kapitálu). Výsledný součet pořadí jednotlivých modelových periferních oblastí (tab. 4) byl následně korelován se vzdělaností a vzdáleností periferie od krajského centra (tab. 5).

Závěrečné poznámky

Cílem příspěvku bylo v návaznosti na předchozí kvantitativní analýzu rozdílů lidského a sociálního kapitálu v typově odlišných periferních oblastech Česka prezentovat analýzy vybraných výsledků rozsáhlého empirického šetření, provedeného v modelových periferních mikroregionech Česka. S vědomím složitosti problematiky a plurality možných přístupů k jeho hodnocení byla provedena analýza rozdílů složek sociálního kapitálu v souladu s konceptem van Detha. Analýza se soustředila na tři základní pilíře sociálního kapitálu: angažovanost, důvěru a spokojenost s životem v obci ve výběrovém souboru populace modelových periferií (převaha respondentů střední generace a žen). Na základě této analýzy lze formulovat následující závěry.

Předpokládali jsme, že výsledky dotazníkového šetření ve 14 typově odlišných periferiích Česka potvrdí regionální rozdíly v kvalitě sociálního kapitálu

jednak v dichotomii mezi oblastmi dosídlenými a oblastmi s kontinuálním osídlením, jednak podle míry perifernosti. Až na dílčí výjimky (např. angažovanost na Osoblažsku či spokojenost v Boru u Tachova) se u jednotlivých parciálních ukazatelů sociálního kapitálu dichotomii potvrdit podařilo. Zájmové oblasti v dosídlených periferiích vykazují nižší míru angažovanosti respondentů na místní úrovni, celkově nižší míru důvěry respondentů k vybraným subjektům v území a nižší míru spokojenosti s životem v obci. Potvrdilo se také, že nižší míru sociálního kapitálu vykazují periferie nejvzdálenější od krajských center, periferie s nižší hustotou zalidnění a s nižším podílem vysokoškolsky vzdělaných obyvatel.

Souhrnné hodnocení diferenciací sociálního kapitálu v periferních modelových oblastech bylo provedeno na základě sumarizace hodnot pořadí jednotlivých periferií podle dílčích ukazatelů. Podle tohoto hodnocení lze soubor vybraných modelových periferií rozdělit do čtyř skupin: (1) Nejnižší kvalita sociálního kapitálu se ukazuje na Žluticku, tedy v území které je nejen dosídlené (Hampl 2003), ale zároveň je i součástí rozsáhlé vnitřní periferie středočesko-západočeského pomezí (Musil, Müller 2008). (2) Periferie s nižší kvalitou sociálního kapitálu (Vejpřtecko, Českokamenicko, Bor u Tachova, Osoblahy a Netolicko) jsou oblasti vnějších pohraničních oblastí, (3) periferie s vyšší kvalitou sociálního kapitálu (Kopidlno, Konice, Březnice, Uhlířské Janovice a Klobouky) jsou oblasti vnitřních periferií (většinou při hranicích vyšších územně správních celků). (4) Periferie s nejvyšší kvalitou sociálního kapitálu (Bojkovicko, Voticko, Českodubsko) jsou v oblastech blízkých větším centrům, příp. na rozvojových osách. Lze tedy konstatovat, že kvalita sociálního kapitálu se diferencuje zejména ve smyslu dichotomie dosídlené–nedosídlené území, čímž byl potvrzen původní předpoklad. Předpoklad, týkající se diferenciací sociálního kapitálu v periferiích ve vztahu jejich polohy vůči krajským jádrům, se také podařilo prokázat, stejně jako vztah mezi kvalitou sociálního a lidského kapitálu. Periferní oblasti s nižší vzdělaností obyvatel vykazují i nižší námi hodnocenou celkovou kvalitu sociálního kapitálu (zejména pak u jednotlivých složek důvěry a spokojenosti).

Z hodnocení vyplývá, že diferencujícím faktorem periferií není ani tak poloha v rámci státu ve smyslu západ–východního gradientu vyspělosti, jako spíše kontinuita osídlení, míra vzdělanosti obyvatelstva, hustota zalidnění a poloha vůči krajskému centru. To, co pravděpodobně ovlivňuje život v periferních oblastech je také populační velikost obcí, od které se odvíjejí mj. jejich finanční možnosti. Na bázi dosud provedených analýz lze tedy předpokládat, že poloha obce v hierarchii osídlení je klíčovým faktorem ovlivňujícím život v obcích a kvalitní lidský a sociální kapitál zajišťuje uspokojivý život místních komunit. Výraznější rozvoj obcí, který je výrazně determinován vnější pomocí, vyžaduje větší otevření se okolí, vyšším hierarchickým úrovním. Těchto kontaktů a vztahů jsou aktéři v periferních obcích zatím schopni zřejmě pouze v omezené míře.

Literatura:

- BLAŽEK, J., CSANK, P. (2007): Nová fáze regionálního rozvoje v ČR? Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 43, č. 5, s. 945–965.
- BLAŽEK, J., HAMPL, M. (2009): Types of systems of actors in regional development: their function and regulatory potential. European Spatial Research and Policy, 16, 1, s. 75–92.
- BLAŽEK, J., NETRDOVÁ, P. (2009): Can development axes be identified by socio-economic variables? The case of Czechia. Geografie, 114, č. 4, s. 245–262.
- BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. (2002): Teorie regionálního rozvoje. Nástin, kritika, klasifikace. Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, Praha, 211 s.
- GIDDENS, A. (1984): The Constitution of the Society: Outline of the Theory of Structuration. Polity Press, Cambridge.
- GRANOVETTER (1973): The Strength of Weak Ties. In: American Journal of Sociology, 78, s. 1360–1380.
- HAMPL, M. (1998): Realita, společnost a geografická organizace: hledání integrálního řádu. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, Praha, 110 s.
- HAMPL, M. (2001): Vývoj diferenciacie geosociálních a sociálních systémů: obecné závěry. In: Hampl, M. a kol.: Regionální vývoj: specifika české transformace, evropská integrace a obecná teorie. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s. 313–328.
- HAMPL, M. (2002): Regionální organizace společnosti: principy a problémy studia. Geografie, 107, č. 4, s. 333–348.
- HAMPL, M. (2003): Diferenciace a zvraty regionálního vývoje Karlovarska: unikátní případ nebo obecný vzor? Geografie, 108, č. 3, s. 173–190.
- HAMPL, M. (2005): Geografická organizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 147 s.
- HAMPL, M. (2007): Regionální diferenciacie současného socioekonomického vývoje v České republice. Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 43, č. 5, s. 889–910.
- HAMPL, M. a kol. (1996): Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, Praha, 395 s.
- HAMPL, M. a kol. (2001): Regionální vývoj: specifika české transformace, evropská integrace a obecná teorie. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 328 s.
- HAMPL, M., BLAŽEK, J., ŽÍŽALOVÁ, P. (2008): Faktory-mechanismy-procesy v regionálním vývoji: aplikace konceptu kritického realizmu. Ekonomický časopis, 56, č. 7, s. 696–711.
- HAMPL, M., DOSTÁL, P., DRBOHLAV, D. (2007): Social and cultural geography in the Czech Republic: under pressures of globalization and post-totalitarian transformation. Social and Cultural Geography, 8, č. 3, s. 475–493.
- HAMPL, M., GARDAVSKÝ, KÜHNEL, K. (1987): Regionální struktura a vývoj systému osídlení ČSR. Univerzita Karlova, Praha, 255 s.
- HAVLÍČEK, T. (2007): Regionální diferenciacie lidského a sociálního kapitálu ve venkovských periferních oblastech Česka. In: Agrární perspektivy XVI. Evropské trendy v rozvoji zemědělství a venkova. Sborník prací z mezinárodní vědecké konference, ČZU, Praha, s. 861–871.
- HAVLÍČEK, T., HUPKOVÁ, M. (2008): Religious landscape in Czechia: new structures and trends. Geografie, 113, č. 3, s. 302–319.
- HAVLÍČEK, T., CHROMÝ, P. (2001): Příspěvek k teorii polarizovaného vývoje území se zaměřením na periferní oblasti. Geografie, 106, č. 1, s. 1–11.
- HAVLÍČEK, T., CHROMÝ, P., JANČÁK, V., MARADA, M. (2005): Vybrané teoreticko-metodologické aspekty a trendy geografického výzkumu periferních oblastí. In: Novotná, M. (ed.): Problémy periferních oblastí. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s. 6–24.
- HAVLÍČEK, T., CHROMÝ, P., JANČÁK, V., MARADA, M. (2008): Innere und äußere Peripherie am Beispiel Tschechiens. In: Mitteilungen der Österreichischen Geographischen Gesellschaft, 150, Wien, s. 299–316.

- HEŘMANOVÁ, E., CHROMÝ, P. a kol. (2009): *Kulturní regiony a geografie kultury*. 1. vyd., ASPI, a. s., Praha, 348 s.
- HIRSCHMAN, A. O. (1958): *The Strategy of Economic Development*. Yale University Press, New Haven, 217 s.
- CHROMÝ, P. (2000): Historickogeografické aspekty vymezení pohraničí jako součást geografické analýzy. *Geografie*, 105, č. 1, s. 67–79.
- CHROMÝ, P., JANŮ, H. (2003): Regional identity, activation of territorial communities and the potential of the development of peripheral regions. *Acta Universitatis Carolinae – Geographica*, XXXVIII, č. 1, s. 105–117.
- CHROMÝ, P., KUČEROVÁ, S., KUČERA, Z. (2009): Region and regionalism. *Regional Identity, Contemporary and Historical Regions and the Issue of Relict Borders. The Case of Czechia. Regions and Regionalism*, 9, č. 2, s. 9–19.
- CHROMÝ, P., SKÁLA, J. (2010): Kulturněgeografické aspekty rozvoje příhraničních periferií: analýza vybraných složek územní identity obyvatelstva Sušicka. *Geografie*, 110, č. 2, s. 223–246.
- JANČÁK, V. (2001): Příspěvek ke geografickému výzkumu periferních oblastí na mikroregionální úrovni. *Geografie*, 106, č. 1, s. 26–35.
- JANČÁK, V., HAVLÍČEK, T., CHROMÝ, P., MARADA, M. (2006): Research on peripheral regions in Czechia: Theoretical and methodological remarks and basic results. *Acta Geographica Universitatis Comenianae*, 48, s. 89–99.
- JANČÁK, V., HAVLÍČEK, T., CHROMÝ, P., MARADA, M. (2008): Regional differentiation of selected condition for the development of human and social capital in Czechia. *Geografie*, 113, č. 3, s. 269–284.
- JERÁBEK, M., DOKOUPIL, J., HAVLÍČEK, T. a kol. (2004): *České pohraničí – bariéra nebo prostor zprostředkování?* Academia, Praha, 296 s.
- KOSTELECKÝ, T., PATOČKOVÁ, V., VOBECKÁ, J. (2007): Kraje v České republice – existují souvislosti mezi ekonomickým rozvojem, sociálním kapitálem a výkonem krajských vlád? *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, 43, č. 5, s. 911–943.
- KUČEROVÁ, S. (2010): Územní diferenciace elementárního vzdělávání v Česku v 2. polovině 20. století. Vliv na lokální a regionální rozvoj. Dizertační práce. UK v Praze, PŘF, KSGRR, Praha, 245 s.
- KULDOVÁ, S. (2005): Příspěvek ke kulturněgeografickému výzkumu: možnosti hodnocení kulturních aspektů pomocí statistických metod. *Geografie*, 110, č. 4, s. 300–314.
- LEIMGRUBER, W. (1998): From highlands and high-latitude zones to marginal regions. In: Jussila, H., Leimgruber, W., Majora, R. (eds.): *Perception of Marginality*. Ashgate, Aldershot, s. 27–33.
- LEIMGRUBER, W. (2001): Globalization, deregulation, marginalization: Where are we at the end of the millenium? In: Jussila, H., Majoral, R., Delgado-Gravidao, F. eds. *Globalization and Marginality in Geographical Space*. Ashgate, Aldershot, s. 7–23.
- MACEČKOVÁ, M., OUŘEDNÍČEK, M., TEMELOVÁ, J. (2009): Socio-spatial Differentiation in the Czech Republic: Implications for Public (Regional) Policy. *Ekonomický časopis*, 57, č. 7, s. 700–715.
- MARADA, M. (2001): Vymezení periferních oblastí Česka a stadium jejich znaků pomocí statistické analýzy. *Geografie*, 106, č. 1, s. 12–24.
- MARADA, M. (2003): Dopravní infrastruktura a hierarchie středisek v českém pohraničí. *Geografie*, 108, č. 2, s. 130–145.
- MUSIL, J. (1988): Nové pohledy na regeneraci našich měst a osídlení. *Územní plánování a urbanismus*, XV, č. 2, s. 67–72.
- MUSIL, J., MÜLLER, J. (2008): Vnitřní periferie v České republice jako mechanismus sociální exkluze. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, 44, č. 2, s. 321–348.
- PAXTON, P. (1999): Is Social Capital Declining in the United States? A Multiple Indicator Assessment. *The American Journal of Sociology*, 105, č. 1, s. 88–127.
- PILEČEK, J. (2010): Koncept sociálního kapitálu: pokus o přehled teoretických a metodologických východisek a aplikačních přístupů jeho studia. *Geografie*, 115, č. 1, s. 64–77.
- PILEČEK, J., JANČÁK, V. (2010): Je možné měřit sociální kapitál? Analýza územní diferenciace okresů Česka. *Geografie*, 115, č. 1, s. 78–95.
- PISELLI, F. (1999): Capitale sociale: un concetto situazionale e dinamico. *Stato e Mercato*, č. 57, s. 395–417.

- PUTNAM, R. (1993): *Making Democracy Work: civic tradition in modern Italy*. Princeton University Press, Princeton.
- PUTNAM, R. (2001): *Social Capital. Measurement and Consequences*. ISUMA – Canadian Journal of Policy Research, *Social Capital*, 2, č. 1, s. 41–51.
- Strategie regionálního rozvoje České republiky. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Praha 2006, 163 s.
- SEIDL, T., CHROMÝ, P. (2010): Problémy integrace marginálního území do regionálního systému: příklad Vojenského újezdu Boletice. *Geografie*, 115, č. 1, s. 44–663.
- ŠAFR, J., SEDLÁČKOVÁ, M. (2006): Sociální kapitál. *Koncepty, teorie a metody měření*. Sociologický ústav AV ČR, Praha, 90 s.
- VAISHAR, A., ZAPLETALOVÁ, J. (1998): Jemnice: the role of a small town in the present stage of transformation. *Moravian geographical report*, 6, s. 32–42.
- VAN DETH, J. W. (2003): *Measuring Social Capital: Orthodoxies and Continuing Controversies*. *International Journal of Social Research Methodology*, 6, č. 1, s. 79–92.
- VAN DETH, J. W. (2008): *Measuring social capital*. In: Castiglione, D., van Deth, J. W., Wolleb, G. (eds.): *The Handbook of Social Capital*. Oxford University Press, Oxford, s. 150–176.

S u m m a r y

SOCIAL CAPITAL AS A FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF PERIPHERAL AREAS: AN ANALYSIS OF SELECTED COMPONENTS OF SOCIAL CAPITAL IN CZECHIA'S TYPOLOGICALLY DIFFERENT PERIPHERIES

This article builds on previous quantitative analyses of differences in human and social capital in Czechia by presenting analyses of selected results from an extensive empirical study, carried out in typologically different peripheral micro-regions in Czechia, in areas of inner and external (borderlands, recently settled) peripheries. Recognizing the complicated nature of the issue and the plurality of possible approaches for evaluating social capital, we made an analysis of differences in components of social capital in compliance with van Deth's concept. The analysis focused on three basic pillars of social capital: participation, trust and satisfaction with life in a given municipality in a selected sample of the population of model peripheries (large portions of respondents were women and representatives of the middle generation). The following generalizing conclusions can be formulated on the basis of this analysis.

We assumed that the results of our survey in 14 model territories would confirm the existence of regional differences in the quality of social capital with a distinct dichotomy between recently settled areas (external – borderland peripheries) and areas of continuous settlement (inner peripheries) as well as differences depending on the degree of peripheral-ity. With few exceptions (e.g. participation in the Osoblažsko region or satisfaction in Bor u Tachova), the existence of such a dichotomy was confirmed on the basis of the various indicators of social capital. Areas of the recently settled peripheries exhibit a lower level of respondent participation at local levels, generally lower levels of trust among respondents in selected entities in the territory and lower levels of satisfaction with life in a given municipality. Peripheral areas located farthest from regional centres as well as those with lower population density and a lower share of university educated residents were confirmed to exhibit lower levels of social capital.

A cumulative evaluation of differences in social capital in the model peripheral areas was carried out on the basis of a summary of ordinal ranks of the various peripheries, according to each of the indicators used. In accordance with this evaluation, the set of selected model peripheries can be divided into four groups: (1) the lowest quality of social capital is found in the model territory of Žlutice, i.e. not only in a recently settled area (Hampl 2003) but also a location that is part of an extensive inner periphery along the border of central and western Bohemia (Musil, Müller 2008). (2) Peripheries with lower quality social capital (model territories: Vejprty, Česká Kamenice, Bor u Tachova, Osoblaha and Netolice) are located in external border regions, while (3) peripheries with higher quality social capital (Kopidno, Konice, Březnice, Uhlířské Janovice and Klobouky) are situated in inner peripheral areas

(most of them are located along the borders of larger-scale territorial administrative units – regions [kraj]). (4) Peripheries with the highest quality of social capital (Bojkovice, Votice and Český Dub) are located in areas near larger centres, or along important development axes. We can, therefore, affirm that the quality of social capital is differentiated particularly in the sense of a dichotomy between recently settled – continuously settled territories, which confirms our original assumption. We also succeeded in confirming our assumption concerning differences in peripheries' social capital on the basis of their position in relation to regional core areas. A relationship between the quality of social and human capital was also confirmed to exist. Peripheral areas exhibiting lower levels of education among their residents also show a lower overall quality of social capital, as we evaluated it (particularly concerning the trust and satisfaction components).

The evaluation indicates that the primary differentiating factor for a periphery is not its spatial situation within a state, in the sense of a west-east gradient of development, but rather the continuity of settlement, residents' level of education, population density and position in relation to regional centre. The overall population of municipalities is another factor that likely impacts life in peripheral areas, by determining an area's financial possibilities, among other things. On the basis of analyses carried out to this point, we can therefore presume that the position of a municipality in the settlement hierarchy is a key factor influencing life in the municipality and that high quality human and social capital help ensure a satisfactory life for local communities. The dynamic development of municipalities, which is determined to a great degree by external aid, requires a greater level of openness to the surrounding area, to upper hierarchical levels. Stakeholders in peripheral municipalities have apparently been, up to this point, capable of maintaining such contacts and relationships, only to a limited degree.

Fig. 1 – The position of the model territories (administrative districts of authorized municipal offices).

Fig. 2 – Participation in groups by regional level. X axis – percent of respondent answers. In the legend: national, regional, local. Source: authors' survey.

Fig. 3 – Trust in selected entities. X axis – percent of respondent answers; y axis – from the top: school, neighbours, mayor, clubs, recreational homeowners, municipal representatives, entrepreneurs, church. In the legend: I trust..., I am inclined to trust..., I am inclined not to trust..., I do not trust... Source: authors' survey.

Fig. 4 – Overall satisfaction with life in the municipality. X axis – percent of respondent answers. In the legend: very satisfied, satisfied, unsatisfied, very unsatisfied. Source: authors' survey.

Pracoviště autorů: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Albertov 6, 128 43, Praha 2; e-mail: jancak@natur.cuni.cz; chromy@natur.cuni.cz; marada@natur.cuni.cz; tomhav@natur.cuni.cz; petra.vondrackova@dobkovice.cz.

Do redakce došlo 19. 11. 2009; do tisku bylo přijato 30. 4. 2010.

Citační vzor:

JANČÁK, V., CHROMÝ, P., MARADA, M., HAVLÍČEK, T., VONDRÁČKOVÁ, P. (2010): Sociální kapitál jako faktor rozvoje periferních oblastí: analýza vybraných složek sociálního kapitálu v typově odlišných periferiích Česka. *Geografie*, 115, č. 2, s. 207–222.